

УДК 93/94+930.1+930.85

doi: 10.15421/1717114

Нова парадигма для суспільства глобальної епохи: субсидіарна перспектива Бенедикта XVI

І. В. Данилюк

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Київ, Україна

У статті досліджується вчення Папи Бенедикта XVI та його погляди на суспільство XXI ст.: роль, яку відводив глава Католицької церкви людині, суспільству, державі та міжнародній спільноті в епоху глобалізації. Розглянуто принципи пропонувані Бенедиктом XVI для відносин у середині суспільства, державно-суспільних та міжнародних відносин в XXI столітті. Здійснено спробу окреслити парадигму Бенедикта XVI для суспільних взаємовідносин та міжнародної співпраці в період глобалізації.

Розглянуто субсидіарну перспективу Бенедикта XVI для міжособистісних, суспільно-державних та міжнародних відносин. Виявлено, що саме збільшення участі особистості в суспільному житті – це основа розвитку благополучного суспільства, адже через соціальну активність, на думку Бенедикта XVI, особа змінюватиме свій соціальний статус та працюватиме на благо суспільства. Соціальна активність громадян створює виклик для влади, а саме – делегувати свої повноваження на нижчі рівні аж до простих громадян. На думку понтифіка, в глобалізованому суспільстві успіх держав залежить від здатності делегувати повноваження громадянам, тобто доручити побудову суспільного блага самим же громадянам.

Окремо розкрито питання міжнародних відносин та співпраці. Бенедикт XVI закликає до управління глобалізацією та говорить про необхідність нового світового авторитету. Такий авторитет, на його думку, повинен керуватись у своїй діяльності принципом субсидіарності.

У статті окреслено бачення глобальної влади та ролі громадянина і держави в період глобалізації.

Ключові слова: історія; міжнародні відносини; глобалізація; глобальний авторитет; людина; суспільство; держава; субсидіарність; солідарність; свобода; відповідальність; права; обов'язки

A New Paradigm for a Society of Global Age: Benedict XVI's Subsidiary Perspective

I. V. Danyliuk

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Globalization, without exaggeration, is one of the most significant phenomena of our time. That is why today everyone is talking about globalization: some glorify this phenomenon, others - demonize. Today, globalization seems to be the only slogan, as well as a direction for understanding the future. But our ability to understand globalization is limited, partly because we are in the midst of a process that is still evolving, the result of which is unclear. But most importantly, the main problem is our inability to manage, due to the lack of an ethical vision of global society and common principles and values on which could be based the actions of citizens, governments of different countries and international relations in particular.

An important philosophical and political contribution to the value and morale aspect of understanding of the globalization is the developments of Pope Benedict XVI, which, in his encyclicals «Deus caritas est» and «Caritas in Veritate», in his reports and messages, without exaggeration, devoted the “special” role of values and principles for society, for public relations, for relations between the state and a citizen, as well as for relations between peoples and states. And in the encyclical «Caritas in Veritate» affirm that international relations, at the present stage of human development, should be based on the principle of subsidiarity and solidarity.

In the article is being investigated the teachings of Pope Benedict XVI and his views on the society in 21-st century: the role that the head of the Catholic Church has given to a person, society, state and the international community in the era of globalization. The principles proposed by Benedict XVI for relations in the society, state-social and international relations in the XXI century are considered. An attempt was made to outline the paradigm of Benedict XVI for public relations and international cooperation during the period of globalization.

Considered the subsidiary perspective of Benedict XVI for interpersonal, public-state and international relations. Revealed that the increase participation of the individual in public life is the basis for the development of a prosperous society, because, in the opinion of Benedict XVI, with social activity person will change his social status and will contribute for the benefit of society. Social activity of citizens creates a challenge for the authorities, namely, to delegate their powers to lower levels, even to ordinary citizens. According to the Benedict XVI in a globalized society, the success of states depends on the ability to delegate authority.

Цитування даної статті: Данилюк І. В. Нова парадигма для суспільства глобальної епохи: субсидіарна перспектива Бенедикта XVI / І. В. Данилюк // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2017. – Т. 20. – № 8. – С. 58-62. doi: 10.15421/1717114

Citation of this article: Danyliuk, I. V., 2017. Nova paradyhma dlya suspil'stva hlobal'noyi epokhy: subsydiarna perspektyva Benedykta XVI [A New Paradigm for a Society of Global Age: Benedict XVI's Subsidiary Perspective]. Scientific and theoretical almanac «Grani» 20; 8, 58-62. doi: 10.15421/1717114 (in Ukrainian).

Received: 27.06.2017

Accepted: 28.07.2017

The issues of international relations and cooperation is disclosed. Benedict XVI calls for the management of globalization and speaks about need of new world authority. Such authority, in his opinion, should be governed by the principle of subsidiarity.

In the article outlines the vision of global power and the role of citizen and state in the period of globalization.

Keywords: history; international relations; globalization; global authority; human; society; state; subsidiarity; solidarity; freedom; responsibility; rights; history; international relations; globalization; global authority; duties

Новая парадигма для общества глобальной эпохи: субсидиарная перспектива Бенедикта XVI

И. В. Данилюк

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

В статье исследуется учение папы Бенедикта XVI и его взгляды на общество XXI ст.: роль которую отводил глава Католической церкви человеку, государству и международному сообществу в эпоху глобализации. Рассмотрены принципы предлагаемые Бенедиктом XVI для отношений внутри общества, государственно-общественных и международных отношений в XXI веке. Предпринята попытка очертить парадигму Бенедикта XVI для общественных взаимоотношений и международного сотрудничества в период глобализации.

Рассмотрено субсидиарную перспективу Бенедикта XVI для межличностных, общественно-государственных и международных отношений. Выявлено, что именно увеличение участия личности в общественной жизни - это основа развития благополучного общества, ведь через социальную активность, по мнению Бенедикта XVI, личность меняет свой социальный статус и работает на благо общества. Социальная активность граждан создает вызов для власти, а именно – делегировать свои полномочия на более низкие уровни, вплоть до простых граждан. По мнению понтифика, в глобализованном обществе успех государства зависит от способности делегировать полномочия гражданам, то есть поручить строительство общественного блага самим же гражданам.

Отдельно раскрыты вопросы международных отношений и сотрудничества. Бенедикт XVI призывает к управлению глобализацией и говорит о необходимости нового мирового авторитета. Такой авторитет, по его мнению, должен руководствоваться в своей деятельности принципом субсидиарности.

В статье обозначены видение глобальной власти и роли гражданина и государства в период глобализации.

Ключевые слова: история; международные отношения; глобализация; глобальный авторитет; человек; общество; государство; субсидиарность; солидарность; свобода; ответственность; права; обязанности

Постановка проблеми. Глобалізація, без перебільшення, один з найбільш значущих феноменів нашого часу. Саме тому сьогодні всі говорять про глобалізацію: одні звеличують даний феномен, інші – демонізують. Сьогодні глобалізація, схоже, стає тим єдиним гаслом, а також напрямком до розуміння майбутнього. Але наша здатність розуміти глобалізацію обмежена почасти тому, що ми знаходимося в середині процесу, що все ще розвивається, результат якого неясний. Але найголовніше, основна проблема полягає в нашій нездатності управляти, через відсутність етичного бачення для глобального суспільного і спільних принципів та цінностей на яких могли б базуватись дії громадян, керівництв урядів різних країн та міжнародні відносини зокрема.

Важливим філософським та політичним внеском у ціннісний та моральний аспект глобалізації є напрацювання Папи Бенедикта XVI, який у своїх енцикліках «Deus caritas est» та «Caritas in Veritate», доповідях та посланнях відводив, без перебільшення, «особливе» значення цінностей та принципів для суспільства, для суспільних взаємин, для відносин держави та громадянина, а також для відносин між народами і державами. А в енцикліці «Caritas in Veritate» твердить, що міжнародні відносини, на сучасному етапі розвитку людства, мають базуватись на принципі субсидиарності та солідарності.

Будучи главою міста-держави Ватикан та главою Католицької церкви відмовитися від влади, можливо у відповідності до «свого розуміння» етичних принципів, як відповідальності «кожного на своєму місці» [4, №11].

Аналіз останніх джерел і досліджень. Досліджуючи дану тематику проаналізовано наступні документи: енцикліки «Deus caritas est» [2], «Caritas in Veritate» [1], в яких викладена своєрідна концепція суспільних відносин, цінності людської особистості, нової ролі держави та принципів на яких мають базуватись відносини державної влади та суспільства, а також концепція «глобального авторитету», який мав би управляти за умов глобалізації; доповідь Папи Бенедикта XVI на академічній конференції «Perseguire il bene comune: come solidarietà e sussidiarietà possono operare insieme» [3], в якій Римський Понтифік висловлює думку про те, що принцип субсидиарності в поєднанні з солідарністю має бути основою для побудови суспільного добробуту; а також послання з нагоди всесвітнього дня молоді «Se vuoi coltivare la pace, custodisci il creato» [4], в якому папа Рацінгер наголошує на зв'язку субсидиарність з відповідальністю.

Мета дослідження. Дослідити нову парадигму для суспільства глобальної епохи у вченні Бенедикта XVI¹.

Завдання статті: на основі аналізу вчення до-

робку німецького професора та глави Католицької церкви Папи Бенедикта XVI окреслити: 1) роль особи, як індивіда та громадянина в глобалізованому суспільстві 2) роль держави в період глобалізації та 3) нову парадигму міжнародних відносин для глобалізованого суспільства.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація принесла багато змін у сучасне суспільство: трансформувалися міжособистісні відносини, в сторону індивідуалізації; змінилися функції державних структур у напрямку обмеження та делегування повноважень; змінилась і система міжнародних відносин – важливу роль почали відігравати міжнародні організації та корпорації.

Нові глобальні тенденції об'єктивно вимагають нових підходів та принципів. Ряд принципів для побудови суспільства загального блага запропонував Папа Бенедикт XVI у своїх працях та християнських посланнях. Основоположним принципом для регулювання міжособистісних, громадянсько-державних та міжнародних відносин в епоху глобалізації, на думку Папи, має бути принцип субсидіарності.

Субсидіарність – Папа Бенедикт XVI окреслює в енцикліці «*Caritas in Veritate*», в якій дає визначення поняття «субсидіарності», як «допомога людині через автономію опосередкованих груп та об'єднань», а саме: «доречно [допомога], коли особа чи суспільні суб'єкти нездатні дати собі раду самостійно» [1, №57]. В розумінні Папи Рацингера, допомога субсидіарного типу завжди передбачає «емансипуючу доцільність», адже субсидіарна допомога має розвивати активність та відповідальність, сприяти свободі та розвитку, а не пасивності та патерналізму. В активності, в своїй дієздатності, на думку Понтифіка, проявляється гідність людини, яка не може бути ні знищена, ні зневажена, а тільки заохочена.

Гідність кожної людини залишається ключовою у вченні Папи, тому він пропонує будувати відносини на основі субсидіарності, адже «субсидіарність поважає гідність особи, в якій вона вбачає суб'єкта, завжди готового дати щось іншим. Визнаючи у взаємності внутрішню конституцію людини, субсидіарність є найефективнішим засобом захисту від будь-якої форми патерналістичної соціальної системи. Вона може бути і проявом диференційованої артикуляції планів, а отже, багатоманітності суб'єктів і їхньої координації» [1, №57].

Водночас Бенедикт XVI робить наголос на соціальному характері особи, окреслюючи роль суспільства у становленні людини, визнає взаємозв'язок людей у суспільстві. Акцентуючи увагу на визначальній ролі суспільства у становленні людини, Бенедикт XVI, водночас, не абсолютизує суспільство: «Людина не розвивається завдяки власним силам, і не можна передати їй розвиток просто ззовні» [1, №11]. Даний умовний «конфлікт» підкреслює соціальний характер люди-

ни і водночас виступає проти надмірних втручань, які можуть обмежити свободу громадянина чи об'єднань громадян. Тобто, людина розвивається у суспільстві і завдяки суспільству, але самостійно. Для Рацингера важливо підкреслити, що за нових умов (тенденцій²) суспільство має дати можливість індивіду розвиватися, відповідати викликам життя, здійснюючи елементарні зусилля. У цій перспективі репечієнту недостатньо тільки критикувати, а бенефіціату тільки субсидіувати. Субсидіарна перспектива Бенедикта заохочує до здійснення зусиль від репечієнта для зміни свого становища, який несе відповідальність за себе, а від бенефіціата не тільки коштів, а й допомоги, своєрідного супроводу репечієнта – ось у чому суть субсидіарної перспективи для розвитку окремої особистості.

Перспектива розвитку окремої особистості стоїть на основі субсидіарної перспективи владних відносин, а саме: зміни суб'єкт-об'єктних відносин. XXI століття принесло багато змін і випробувань у політичній спільноті. Одним з викликів, який потребує гідної відповіді сьогодні, є потреба делегування повноважень на нижчий рівень в системі відносин «центр-регіони-периферія» та «держава-суспільство-громадянин». Саме від адекватної відповіді владних структур на делегування, а також від готовності громадянського суспільства й самих громадян виконувати делеговані обов'язки залежатиме майбутнє кожного суспільства. Відповідно до субсидіарної перспективи, уже в першій енцикліці «*Deus caritas est*» [2], Папа Бенедикт XVI піддає критиці надмірні апетити держави та спроби держави контролювати всі сфери суспільства. На його думку: «Держава, яке бажає забезпечити все, поглинаючи все в собі, в кінцевому рахунку стає простою бюрократією, яка не в змозі забезпечити умови, що потребує кожна людина» [2, №28b]. Продовжуючи критику Бенедикт XVI зазначає, що у XXI столітті ми маємо потребу не у «державі, яка регулює і контролює все», а у «державі, яка щедро визнає і підтримує, відповідно до принципу субсидіарності, ініціативи, що випливають з різних соціальних сил і поєднує в собі спонтанність з близькістю до тих, хто потребує допомоги» [2, №28b]. Аргументуючи значення держави у регулюванні суспільних відносин, Бенедикт XVI зауважує, що немає ідеального окреслення повноважень держави, але «основоположною нормою держави має бути прагнення до справедливості, а метою справедливого громадського порядку, в відповідності до принципу субсидіарності, суспільне благо» [2, №26].

Отож у своїй діяльності держава, в інших випадках це ж стосується суспільства і окремої людини, має керуватися принципом субсидіарності, не втручаючись надмірно в справи, які громадянин/особа/індивід здатний вирішити самостійно (власними силами). В такий спосіб держава/громада спонукає громадянина до діяльності. Але якщо

громадянин чи громада не в змозі вирішити проблему самостійно, то держава або громада – відповідно мають втрутитись з метою допомогти вирішити громадянину чи громаді проблему. Причому важливо підкреслити «допомогти вирішити громадянину», а не зробити все замість громадянина. Суть принципу субсидіарності знаходиться в словосполученні «допомогти зробити», а не зробити все замість нього.

Субсидіарна держава в розумінні Бенедикта XVI виступає водночас гарантом суспільного добробуту. Для забезпечення спільного блага держава має будувати відносини з громадянським суспільством, громадянами на принципі субсидіарності; та й самі громадяни у відносинах між собою мають будувати на принципі субсидіарності, який є «проявом невід’ємної людської свободи» [1, №57].

В енцикліці «*Caritas in Veritate*» [1], Бенедикт XVI твердить, що принцип субсидіарності має стати інструментом для інтеграції суспільства в розробці сучасного модерного світу, світу, який повинен йти в напрямку автономії по відношенню до людини та суспільства.

Принципу субсидіарності, також відводиться важливе місце у міжнародних відносинах. Так, говорячи про глобалізацію, Понтифік вважає, що саме принцип субсидіарності найкраще підходить для орієнтира в міжнародних відносинах, адже принцип субсидіарності сприятиме і буде спрямовувати «на справжній людський розвиток» і в такий спосіб запобігатиме «небезпеці універсальної влади монархічного типу» [1, №57]. Папа Рацінгер приходить до заключення: «Глобалізація, без сумніву, потребує влади, оскільки піднімає проблеми досягнення спільного глобального блага. Проте, така влада має бути організованою в дусі субсидіарності та диференціювання компетенцій, щоб вона не порушувала свободи і конкретно довела свою ефективність» [1, №57]. Тому «керування глобалізацією, – продовжує Бенедикт XVI, – повинне характеризуватися субсидіарністю, репрезентованою на багатьох рівнях і в різних площинах, які взаємно співпрацюють» [1, №57].

Також принцип субсидіарності, – рекомендує понтифік, – застосовувати і в співпраці з міжнародною гуманітарною, економічною чи іншою форми допомоги заради розвитку, адже, як зазначає Бенедикт XVI, іноді міжнародна допомога «незалежно від наміру донорів, може загнати один народ у стан залежності або навіть створювати ситуації локального домінування і здириництва в країні». Але справжня міжнародна чи проста економічна допомога «не повинна мати інших прихованих цілей» [1, №58]. Допомога субсидіарного типу має залучати не тільки верхівку державної влади, а громадян заради яких допомога здійснюється: «допомога має стосуватися не тільки урядів зацікавлених країн, але також локальних суб’єктів господа-

рювання, активістів громадянського суспільства, заангажованих у справи культури, включно з локальними церквами. Програми допомоги повинні щоразу в більшій мірі нести на собі ознаки програм, доповнених низовою участю» [1, №58].

Для подолання кризи у розвитку для деяких країн, на думку папи Рацінгера, було б ефективно використовувати так звану «фіскальну субсидіарність»: «фіскальна субсидіарність дозволила б громадянам вирішувати питання розподілу і спрямування податків, які вони виплатили державі. Якщо при цьому вдасться уникнути партикуляристичних спотворень, то це сприятиме активізації низових форм соціальної солідарності, з очевидною вигодою з боку солідарності для розвитку» [1, №60].

Роблячи критичний огляд нових проблем міжнародної та глобальної політики, в умовах глобалізації, на думку Папи Бенедикта XVI, принцип субсидіарності повинен йти разом з принципом солідарності: «Принцип субсидіарності має бути тісно пов’язаним із принципом солідарності [...]. Оскільки субсидіарність без солідарності приводить до суспільного партикуляризму, так само солідарність без субсидіарності приводить до такої соціальної системи, яка принижує нужденних» [1, №58]. Тільки субсидіарності недостатньо, за словами Папи, щоб вийти з глобальної кризи. Є необхідність нової культури солідарності та субсидіарності, яка сприятиме посиленню відповідальності для здійснення прав та обов’язків.

У своєму посланні з нагоди святкування XLVII дня миру (1 січня 2010), Бенедикт XVI пов’язує принцип субсидіарності з відповідальністю: «Ми всі відповідальні [...]. Ця відповідальність не знає меж. Відповідно до принципу субсидіарності важливо, щоб кожен був відповідальний на своєму належному рівні» [4, №11].

Важливу роль у підвищенні відповідальності громадян Рацінгер бачить у формуванні громадянського суспільства, неурядових організацій та інших форм громадської активності, які заохочують активність громадян та працюють для поширення відповідальності. «Не можна залишатися байдужим до того, що відбувається навколо нас, – продовжує Бенедикт XVI, – погіршення в одній частині планети зачіпає всіх нас» [4, №11]. Саме тому відносини між людьми, соціальними групами і державами мають базуватися на принципах субсидіарності та відповідальності.

Висновок. У своєму доробку Папа Бенедикт XVI пропонує конкретні принципи для регулювання міжособистісних, громадянсько-державних та міжнародних відносин у період глобалізації: субсидіарність, солідарність, відповідальність.

Бенедикт XVI закликає до заохочення активності громадян у забезпеченні свого особистого блага, а отже, і блага спільноти до якої належить.

Окреслюючи нові функції державної влади Рацінгер закликає до делегування (передачі) повно-

важень на нижчі рівні, відповідно до принципу субсидіарності. На думку Бенедикта XVI, принцип субсидіарності може контролювати межі втручання держави в справи суспільства та громадян, а також стати принципом суспільних відносин, який не суперечить гідності людини, а стає в основі її свободи.

Субсидіарна допомога буде протистояти соціальній залежності та проявам пасивності, сприятиме активності нижчих рівнів суспільства та окремих громадян. Ефективність принципу субсидіарності, в епоху глобалізації, буде можливою при розгляді даного принципу разом з принципами солідарності та відповідальності, які будують

основу суспільної дії орієнтованої на загальне благо.

Бенедикт XVI пропонує своє бачення міжнародних відносин та закликає до управління процесами глобалізації на основі принципу субсидіарності, який унеможливить зловживання владою та сприятиме залученню всіх до розбудови справжньої глобальної міжнародної спільноти.

Перспектива подальших досліджень у даному напрямі окреслюється необхідністю пошуків принципів та орієнтирів для суспільних відносин XXI століття, що сприятиме кращому розумінню ціннісної складової суспільних та міжнародних відносин в епоху глобалізації.

ПРИМІТКИ

¹ Бенедикт XVI (Joseph Aloisius Ratzinger) - заслужений Папа католицької церкви, він був 265-м Папою католицької церкви і єпископ Рима та 7-м правителем міста-держави Ватикан від 19 квітня 2005 року по 28 лютого 2013 року.

² Процес глобалізації

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ / REFERENCES

1. Benedetto XVI. Caritas in Veritate. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2009.
2. Benedetto XVI. Deus caritas est. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2005.
3. Benedetto XVI. Perseguire il bene comune: come solidarietà e sussidiarietà possono operare insieme. Discorso di Sua Santità Benedetto XVI ai partecipanti all'Assemblea plenaria della Pontificia Accademia delle Scienze Sociali. 2008. // http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2008/may/documents/hf_ben-xvi_spe_20080503_social-sciences.html.
4. Benedetto XVI. Se vuoi coltivare la pace, custodisci il creato. Messaggio per la XLVII celebrazione della Giornata Mondiale della Pace. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2010.
5. Papa S. La sussidiarietà alla prova: i poteri sostitutivi nel nuovo ordinamento costituzionale. Milano, Italia: Giuffrè Editore, 2008.

Данилюк Іван Васильович – аспірант

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Адреса: 01033, Київ, вул. Володимирська, 60

E-mail: juliatis@ukr.net

Danyliuk Ivan V. – postgraduate

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Address: 60, Volodymyrs'ka Str., Kyiv, 01033, Ukraine

E-mail: juliatis@ukr.net

ORCID 0000-0002-4313-2746